

Pathology and Evaluation of Effective Factors in the Implementation of Development Plans with Emphasis on Spatial Planning (Case Study: Lorestan Province)

Ayat Rashnoofar ^{1*}

¹. Ph.D in Geography and Urban Planning, Tarbiat Modares, Tehran, Iran.

* Corresponding Author, ayat_rashnoofar@yahoo.com

Receive Date: 08 September 2024

Accept Date: 09 March 2025

ABSTRACT

Introduction: As a key developmental plan in Iran, the spatial planning program plays a significant role in spatial organization and resource allocation. However, this program has consistently been influenced by economic, social, political, and cultural changes and has faced structural and executive obstacles. Therefore, the precise identification and analysis of these obstacles is essential to facilitate the realization of land use planning goals.

Objectives: The current research, adopting a pathological and analytical approach, seeks to identify and prioritize the most significant obstacles facing the land use planning document and offer strategies for improving its realization in Lorestan province.

Methodology: This research is a descriptive-analytical study that gathers the necessary theoretical data through the study of related documents and texts. Empirical data were collected through a survey method using a questionnaire. The statistical population of the research includes 50 experts and specialists in the fields of regional planning, spatial planning, and land use planning selected through purposive sampling. The Friedman statistical test was used with SPSS software to analyze the collected data, and a SWOT-QSPM strategic model was applied.

Geographical Context: This research's study area is Lorestan province, which has an area of approximately 28,306 square kilometers and is located in the southwestern region of Iran.

Results and Discussion: The findings of this research indicate that among the obstacles to the realization and implementation of the Lorestan province Spatial planning document, economic factors, with a score of 19.92, and structural factors, with a score of 19.18, have the greatest importance and impact. Additionally, the results of the SWOT model show that adopting and implementing aggressive (SO) strategies, with a score of 3.57, is the most important priority for realizing Spatial planning programs in Lorestan province.

Conclusion: In implementing spatial planning programs, prioritizing the economic sector and strengthening the structural sector and its related components are essential for realizing spatial planning initiatives.

KEYWORDS: Spatial Planning, Lorestan Province, SWOT-QSPM Model, Strategy.

آسیب‌شناسی و ارزیابی عوامل مؤثر در اجرای برنامه‌های توسعه‌ای با تأکید بر آمایش سرزمین (مورد مطالعه: استان لرستان)

آیت رشنوفر^{۱*}

۱. دکتری جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، تربیت مدرس، تهران، ایران

* نویسنده مسئول، Email: ayat_rashnoofar@yahoo.com

تاریخ دریافت: ۰۸ شهریور ۱۴۰۳

تاریخ پذیرش: ۱۹ اسفند ۱۴۰۳

چکیده

مقدمه: برنامه آمایش سرزمین در ایران، به عنوان یک برنامه توسعه‌ای کلیدی، نقش مهمی در ساماندهی فضایی و تخصیص منابع دارد. اما، این برنامه همواره تحت تأثیر تغییرات اقتصادی، اجتماعی، سیاسی و فرهنگی بوده و با موانع ساختاری و اجرایی مواجه شده است ازین رو شناسایی و تحلیل دقیق این موانع، برای تسهیل تحقق اهداف آمایش سرزمین ضروری می‌باشد.

هدف: پژوهش حاضر، با اتخاذ رویکردی آسیب‌شناسانه و تحلیلی، به دنبال شناسایی و اولویت‌بندی مهم‌ترین موانع پیش روی سند آمایش سرزمین و ارائه راهبرد هایی جهت تحقق‌پذیری بهتر این سند در استان لرستان است.

روش شناسی: این پژوهش از نظر روش، یک مطالعه توصیفی-تحلیلی است که داده‌های نظری مورد نیاز پژوهش از طریق مطالعه اسناد و متون مرتبط گردآوری شده و داده‌های تجربی از طریق روش پیمایشی و با استفاده از ابزار پرسشنامه جمع‌آوری شده‌اند. جامعه آماری پژوهش شامل ۵۰ نفر از خبرگان و متخصصان برجسته در حوزه‌های برنامه‌ریزی منطقه‌ای، برنامه‌ریزی فضایی و آمایش سرزمین است که با استفاده از روش نمونه‌گیری هدفمند انتخاب شده‌اند. به منظور تجزیه و تحلیل داده‌های جمع‌آوری شده از آزمون آماری فریدمن با استفاده از نرم‌افزار SPSS و مدل راهبردی SWOT-QSPM استفاده شده است.

قلمرو جغرافیایی پژوهش: محدوده مورد مطالعه این پژوهش استان لرستان بوده که با مساحتی حدود ۲۸۳۰۶ کیلومتر مربع در ناحیه جنوب غربی ایران واقع شده است.

یافته‌ها و بحث: یافته‌های این پژوهش نشان می‌دهد که در میان موانع تحقق‌پذیری و اجرای سند آمایش سرزمین استان لرستان، عوامل اقتصادی با امتیاز ۱۹/۹۲ و ساختاری با امتیاز ۱۹/۱۸ دارای بیشترین اهمیت و اثرگذاری هستند. همچنین، نتایج حاصل از مدل سوات نشان می‌دهد که اتخاذ و پیاده‌سازی راهبردهای تهاجمی (SO) با امتیاز ۳/۵۷ مهم‌ترین اولویت برای تحقق برنامه‌های آمایش سرزمین استان لرستان است.

نتیجه‌گیری: در فرایند اجرایی شدن برنامه‌های آمایش سرزمین ضمن توجه به بخش اقتصادی، تقویت بخش ساختاری و مولفه‌های مربوط به آن مهمترین اولویت ما برای به عمل رساندن برنامه های آمایشی می‌باشد.

کلیدواژه‌ها: آمایش سرزمین، استان لرستان، راهبرد، مدل SOWT-QSPM.

مقدمه

آمایش سرزمین به عنوان یک رویکرد جامع و اساسی در برنامه‌ریزی و مدیریت منابع طبیعی و انسانی، نقش بسیار مهمی در تحقق توسعه پایدار ایفا می‌کند (توفیق، ۱۳۸۵: ۴۲). این مفهوم شامل تحلیل و ارزیابی توانمندی‌های مختلف مناطق، شناسایی نیازها و مشکلات موجود، و نهایتاً تعیین کاربری بهینه برای اراضی می‌شود (بهشتی و زالی، ۱۳۹۰: ۴۶). رسالت اصلی آمایش سرزمین در نظام برنامه‌ریزی و مدیریت توسعه کشور، طرح‌ریزی نقشه راه توسعه بلندمدت و سازماندهی فضایی کشور در چارچوب تقسیم کار ملی، منطقه‌ای و بخشی است (جباری و همکاران، ۱۳۹۶: ۷۸). در ارزیابی ابزارهای آمایش سرزمین، چهار بعد تحلیلی باید مورد توجه قرار گیرد که شامل: الف) رقابت و تاب‌آوری اقتصادی، ب) توسعه یکپارچه فضایی، ج) همبستگی اجتماعی و کیفیت زندگی، د) مدیریت منابع محیطی (González et al., 2015: 1589). از مهم‌ترین ویژگی‌های آمایش سرزمین می‌توان به نگرش همه‌جانبه به مسائل، آینده‌نگری و نتیجه‌گیری‌های مکانی از محتوای استراتژی ملی و پیوند برنامه‌های کلان و برنامه‌ریزی‌های منطقه‌ای اشاره کرد (حاتمی‌نژاد، ۱۳۹۸: ۷). در برنامه‌ریزی آمایش سرزمین، دستیابی به یک آینده مطلوب برای سرزمین از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است (کدخدایی و همکاران، ۱۴۰۱: ۲۳۷). هدف اساسی مدیریت و برنامه‌ریزی آمایش سرزمین، توزیع فعالیت‌های اقتصادی، اجتماعی، جمعیتی و ظرفیت‌های آشکار و پنهان است که باید با توجه به تحولات و دگرگونی‌های زمان و نیازها صورت گیرد (حافظ‌نیا و همکاران، ۱۳۸۹: ۲۹۶؛ زیاری، ۱۳۹۰: ۱۴). یکی از اهداف محوری دیگر آمایش سرزمین، دستیابی به توزیع عادلانه منابع و امکانات در سطح ملی و منطقه‌ای است (پور اصغر و همکاران، ۱۳۹۹: ۲۸). با توجه به افزایش جمعیت و فشار روزافزون بر منابع طبیعی، نیاز به یک مدیریت هوشمند و کارآمد برای دستیابی یکسان به منابع بیشتر از همیشه احساس می‌شود (یزدان پناه درو، ۱۳۹۷: ۲۴). به‌خصوص در کشورهایی که با چالش‌های جدی مانند نابرابری‌های اجتماعی و اقتصادی، بحران‌های زیست‌محیطی و فرسایش منابع مواجه‌اند، آمایش سرزمین می‌تواند به عنوان یک ابزار کلیدی برای ایجاد توازن و پایداری عمل کند (Alterman, 2009: 36). آمایش سرزمین به‌واسطه تأکید بر مدیریت یکپارچه و برنامه‌ریزی استراتژیک، این امکان را فراهم می‌آورد که جوامع محلی از مزایای آن بهره‌مند شوند (Cullingworth & Nadin, 2006: 124). از جمله این مزایا، می‌توان به کاهش نابرابری‌های اجتماعی و بهبود کیفیت زندگی اشاره کرد (Capra-Ribeiro, 2024: 78). با تخصیص منابع و خدمات به طور متوازن در مناطق مختلف، امکان ایجاد فرصت‌های شغلی و تقویت بنیادهای اقتصادی محلی فراهم می‌شود (Regamey & Crespo, 2011: 984). این فرآیند همچنین به پیشگیری از بحران‌های زیست‌محیطی کمک می‌کند، چرا که با برنامه‌ریزی دقیق و بهره‌برداری بهینه از منابع، می‌توان خطراتی مانند سیلاب‌ها، زلزله‌ها و آلودگی‌های محیط زیستی را کاهش داد (Childs, 2022: 23). در نهایت، آمایش سرزمین به ایجاد زیرساخت‌های پایدار و مقاوم برای توسعه اقتصادی و اجتماعی کمک می‌کند که به نوبه خود می‌تواند به بهبود کیفیت زندگی و افزایش تعاملات اجتماعی منجر شود (Łukowicz et al., 2014: 88). با وجود مزایای فوق‌العاده آمایش سرزمین، این فرآیند با مشکلات و چالش‌های متعددی نیز همراه است (صالحی و پور اصغر، ۱۳۸۸: ۱۵۰) که مانع از پیاده‌سازی مؤثر آن می‌شود (جوانشیری و همکاران، ۱۴۰۱: ۶۰). یکی از اصلی‌ترین موانع، عدم هماهنگی و انسجام میان دستگاه‌های اجرایی و نهادهای مختلف است که هر یک ممکن است اهداف و طرح‌های مستقل خود را دنبال کنند (گودرزی و حاجیانی، ۱۴۰۲: ۴). این عدم هم‌راستایی سبب می‌شود که منابع به‌خوبی تخصیص نیابند و نتایج مورد انتظار حاصل نشود (حاتمی‌نژاد، ۱۳۹۸: ۷). همچنین، کمبود داده‌های دقیق و جامع درباره وضعیت موجود و نیازهای منطقه‌ای، به تصمیم‌گیری‌های غیرعلمی و نامناسب منجر می‌شود (زرشگی و افشاری، ۱۳۹۷: ۸۱). دیگر چالش‌های جدی به موانع اقتصادی و مالی مرتبط می‌شود (Regamey & Crespo, 2011: 984). در بسیاری از کشورها، توجه کافی به برنامه‌های آمایش سرزمین و تأمین مالی مناسب برای آنها وجود ندارد، که این امر باعث ضعف در اجرای برنامه‌ها و طرح‌ها می‌شود (Gornostaeva & Sorokina, 2020: 179). علاوه بر این، مشکلات سیاسی و اجتماعی، به ویژه در کشورهایی که با ناآرامی‌های داخلی و بی‌ثباتی‌های سیاسی مواجه‌اند، می‌تواند اجرا و پیاده‌سازی آمایش سرزمین را به شدت

محدود کند (Ivanov, 2019:15). بنابر این ارزیابی دقیق موانع و چالش‌های اجرای آن و تلاش برای رفع این موانع، می‌تواند منجر به بهبود و ارتقای کیفیت زندگی در جوامع محلی و ملی گردد (Roth & Kaivo, 2016:17). در طول نزدیک به ۷۰ سال گذشته، در کشور ایران نیز تجربه‌های متعددی در زمینه برنامه‌ریزی و مدیریت سرزمین داشته و به ویژه در ۴۵ سال اخیر تلاش‌هایی برای نهادینه‌سازی رویکرد آمایش فضایی در نظام مدیریت و توسعه کشور صورت گرفته است (صدیقی و همکاران، ۱۳۹۸: ۲۰۷). با این حال، علی‌رغم این تلاش‌ها، برنامه‌های آمایش سرزمین به طور کامل و مؤثر به اجرا در نیامده‌اند (احمدیان و بهار، ۱۳۹۶: ۱۷). یکی از چالش‌های اصلی در این مسیر، سیاست‌گذاری‌های بخشی و عدم هماهنگی میان دستگاه‌های اجرایی است (لطیفی، ۱۳۸۸: ۱۲۰) که منجر به معطل ماندن و عدم اجرای طرح‌های آمایش سرزمین در سطوح ملی و منطقه‌ای شده است (موسوی، ۱۳۹۷: ۷۰). این مشکلات نه تنها به هدر رفتن منابع مالی اختصاص داده شده منجر شده، بلکه تأثیرات منفی بیشتری را نیز به دنبال داشته است (بزاز زاده، ۱۳۹۳: ۱)؛ به گونه‌ای که استراتژی‌ها و سناریوهای طراحی شده برای مناطق مختلف نتوانسته‌اند به اهداف خود دست یابند (جباری و همکاران، ۱۳۹۶: ۷۸). از این رو، برای دستیابی به توسعه پایدار و مؤثر در زمینه آمایش سرزمین انجام پژوهش‌هایی در زمینه تحقق‌پذیری برنامه آمایش سرزمین لازم و ضروری است. هرچند که پژوهش‌های زیادی در این زمینه صورت گرفته به طور مثال گودرزی و حاجیان (۱۴۰۲) در پژوهش خود عنوان نمودند که نهاد متولی آمایش سرزمین (سازمان برنامه و بودجه) با پای کار آوردن همه دستگاه‌های مجری، باید زمینه ایجاد عزم ملی به منظور اجرای هر چه سریع‌تر سند ملی آمایش سرزمین را فراهم آورد. منوچهری و همکاران (۱۴۰۲) در پژوهش خود نشان دادند که پیشران‌های اقتصادی و مدیریتی مهم‌ترین پیشران‌ها در تحقق‌پذیری طرح‌های آمایش سرزمین هستند. قنبری و همکاران (۱۴۰۱) بیان داشتند که بیشترین اثر کلی در زمینه اجرای طرح آمایش سرزمین مربوط به شرایط اجتماعی-فرهنگی است. میر محمدی و همکاران (۱۴۰۰) در پژوهش خود عنوان داشتند که الگوی پیاده‌سازی آمایش سرزمین باید با تأکید بر توجه به ماهیت آمایش، تدوین صحیح آمایش، مدیریت منابع انسانی، سازمان مجری توانمند، نظارت و بازخوردگیری مناسب باشد. زیبارو و اسدزاده (۱۳۹۹) به این نتیجه رسیدند که تمرکز سیاسی و فضایی قدرت، تمرکز مدیریت و برنامه‌ریزی، برنامه‌ریزی از بالا به پایین کلیدی‌ترین عوامل تأثیرگذار در ساختار فضایی ایران هستند. موسوی و همکاران (۱۳۹۷) در پژوهش خود بیان داشتند که در بین سناریوهای پیش روی تحقق برنامه‌ریزی آمایش سرزمین در استان خراسان، وضعیت سناریوهای نامطلوب بر سناریوهای مطلوب برتری دارند. کاپرا (۲۰۲۴) در پژوهشی به بررسی ادغام برنامه‌ریزی آینده پژوهانه در فرآیندهای اجرایی توسعه سرزمینی برای دستیابی به عدالت فضایی و آینده سرزمینی پرداخته و بیان نموده که آینده پژوهی سرزمینی، تحلیل در وضعیت‌های پیچیده، آینده محیط برنامه‌ریزی را تسهیل نموده و پایداری سرزمینی را به ارمغان می‌آورد. گراسی (۲۰۲۴) در پژوهشی به بررسی تأثیر رویکرد آینده پژوهانه در اجرای برنامه‌ریزی آمایش سرزمین مختص نواحی خشکی-دریایی پرداخته و بیان نموده است که سناریوهای تدوین شده ناشی از رویکرد آینده پژوهی پایه‌ای مستحکمی را برای تحقیقات بیشتر و توسعه استراتژی‌های سازگار و پایدار محیطی فراهم می‌آورد. لی و همکاران (۲۰۲۴) در پژوهشی به بررسی کاربرد چشم‌انداز سازی و آینده‌نگری در اجرای برنامه‌ریزی فضایی و آمایش سرزمین پرداخته و بیان نمودند که آینده پژوهی و چشم‌انداز سازی پشتیبانی‌های نظری، روش شناختی قوی را برای فرمول‌بندی علمی برنامه‌ریزی فضایی سرزمینی در چین فراهم می‌کند. پرز و ویتال (۲۰۲۴) در پژوهشی به بررسی نحوه اجرای برنامه‌ریزی فضای سرزمینی برای خلق آینده برتر (۲۰۳۰) پرداخته و بیان داشتند که پویایی سرزمینی نیاز به خلق چشم‌اندازهای مبتنی بر روش آینده پژوهانه مطابق با اهداف توسعه پایدار دارد. وارگاس و اوسوریو (۲۰۲۰) در پژوهشی به بررسی تأثیر اجرای آمایش سرزمین برای به حداقل رساندن تعارضات اجتماعی در فضای سرزمینی پرداختند و بیان نمودند که آینده

¹Capra-Ribeiro

²Grassi

³Liu et al

⁴Pérez & Vitale

⁵Vargas&Osorio

پژوهی سرزمینی می‌تواند به‌عنوان مکانیزم تولید دیدگاه‌های مشترک و توسعه پایدار بلندمدت، با تشخیص وجود سوگیری در حل تعارضات اجتماعی موفق عمل کند. لبرر (۲۰۱۸) در پژوهشی به آینده پژوهی در اجرای برنامه ریزی فضای سرزمینی پرداخته و بیان نمود آینده پژوهی رویکردهای مشترک و متقابل را ترویج می‌کند و از برنامه ریزی سنتی به سمت برنامه ریزی های فراگیر و جامعه محور برای توسعه پایدار حمایت میکند. همانگونه که در مطالعات آورده شده ذکر گردید همواره اجرای آمایش سرزمین در سطوح ملی و منطقه با چالش‌های اساسی رو به رو بوده. به طور مثال در استان لرستان با وجود پتانسیل‌های فراوان، در زمینه توسعه با چالش‌های متعددی روبرو است. این چالش‌ها اغلب ناشی از عدم توجه به پیشران‌های توسعه، تداوم الگوهای قدیمی و کم‌توجهی به برنامه‌های جامع آمایش سرزمین است. لذا در این پژوهش سعی گردیده با رویکردی آسیب شناسانه به ارزیابی موانع تحقق و اجرایی سند آمایش سرزمین استان بپردازد و در نهایت به این سوال پاسخ دهد که مهمترین عوامل موثر در عدم اجرای صحیح سند آمایش سرزمین استان لرستان چیست و چه راهبرد هایی برای برطرف شدن این و موانع مشکلات مناسب است؟

روش شناسی

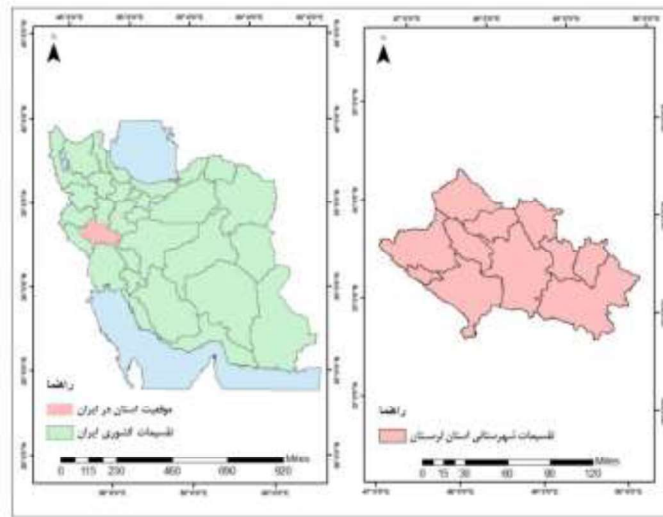
پژوهش حاضر از نظر ماهیت تحقیق توصیفی - تحلیلی و از نظر هدف از نوع کاربردی است. بخشی از فرآیند پژوهش به صورت مطالعات کتابخانه‌ای بوده که طی آن از انواع پژوهش‌های مرتبط با موضوع مقاله در جهت تعریف مفاهیم بنیادین تحقیق استفاده شده است. و بخش دیگر در قالب مطالعات میدانی بوده که از نظر متخصصان و خبرگان در قالب پرسشنامه استفاده گردیده است. جامعه آماری این پژوهش متشکل از ۵۰ نفر از اساتید و متخصصین آمایش سرزمین در دانشگاه و دستگاه‌های اجرایی مرتبط با برنامه‌های آمایش سرزمین در استان لرستان بوده که در قالب روش نمونه‌گیری هدفمند و خبره سنجی از آن‌ها نظرخواهی شده است. فرایند تجزیه و تحلیلی در این پژوهش در چارچوب روشی آمیخته (کمی-کیفی) در دو بخش صورت گرفته است. در بخش اول از در قالب روش میدانی اقدام به تهیه پرسش نامه محقق ساخته در قالب طیف لیکرت گردید که بر اساس آن ۳۰ شاخص در ۵ گروه استخراج شد (جدول ۲) که در ادامه برای تعیین روایی ابزار جمع آوری اطلاعات از روایی نمادی یا صوری استفاده گردید و برای آزمون پایایی پرسشنامه نیز از آزمون آلفای کرونباخ استفاده شد که میانگین مقدار آن برابر با ۰/۸۸۶ بوده که نشان از پایایی بالای پرسشنامه می‌باشد (جدول ۱). در نهایت جهت تحلیل داده‌ها از روش آمار استنباطی و آزمون فریدمن در قالب نرم افزار SPSS استفاده گردید. در بخش دوم پژوهش جهت احصا، ارزیابی و تحلیل راهبردی مهمترین عوامل اجرایی سند آمایش سرزمین از مدل راهبردی sowl-Qspm استفاده شده است. بدین صورت که ابتدا با استفاده از پرسشنامه باز مهمترین عوامل داخلی و خارجی موثر در اجرای سند آمایش سرزمین استان شناسایی و در ادامه هریک از این عوامل مورد وزن دهی قرار گرفته و در نهایت بر اساس امتیازات اخذ شده مهمترین راهبرد های های پیاده سازی سند آمایش سرزمین استان لرستان مشخص گردید.

جدول ۱. ضریب آلفای کرونباخ شاخص‌های اصلی تحقیق

الفای کرونباخ	شاخص
۰/۸۷۹	اقتصادی
۰/۹۳۷	سیاسی
۰/۸۵۶	اجتماعی فرهنگی
۰/۹۱۴	مطالعاتی پژوهشی
۰/۸۴۵	ساختاری اجرایی

قلمرو جغرافیایی پژوهش

محدوده مورد مطالعه این پژوهش استان لرستان بوده که با مساحتی حدود ۲۸۳۰۶ کیلومتر مربع در ناحیه جنوب غربی ایران بین ۴۶ درجه و ۵۰ دقیقه تا ۵۰ درجه و ۱ دقیقه طول شرقی و ۳۲ درجه و ۴۰ دقیقه تا ۳۴ درجه و ۲۳ دقیقه عرض شمالی از نصف النهار گرینویچ واقع شده است. نقشه (۱) موقعیت جغرافیایی محدوده مورد مطالعه را نشان می‌دهد.

شکل ۱. نقشه موقعیت جغرافیایی استان لرستان در سطح کشور

یافته‌ها و بحث

بر اساس اطلاعات حاصل از مصاحبه و نظرخواهی از خبرگان، مهم‌ترین عوامل مؤثر بر تحقق و اجرای سند آمایش سرزمین استان لرستان احصا گردید. طبق این اطلاعات، مشکلات و عوامل کلیدی پیش روی اجرای این سند را می‌توان در قالب ۳۰ شاخص و پنج بعد اصلی دسته‌بندی نمود. شرح این عوامل در جدول (۲) ارائه گردیده است.

جدول ۲. مهم‌ترین مشکلات و عوامل مؤثر در اجرای سند آمایش استان لرستان

شاخص	متغیرها
اقتصادی	نبود سرمایه‌گذاری خارجی برای اجرای طرح‌های اقتصادی موجود در طرح‌های آمایش سرزمین، اقتصاد دولتی و عدم مشارکت بخش خصوصی در طرح‌های کلان اقتصادی، متمرکز شدن پول و سرمایه در مناطق و نقاطی مشخص، نسبت پایین اعتبارات عمرانی در مقایسه با اعتبارات جاری، پیشنهاد طرح‌های فاقد توجیهات اقتصادی
سیاسی	ضعف سازمان‌های متولی اجرای طرح‌های آمایش سرزمین در بهره‌برداری از توان سازمان‌های منطقه‌ای، عدم توجه طرح‌های آمایش سرزمین به شرایط حساس و شکننده قومی فرهنگی، تقدم و ارجح بودن امنیت بر توسعه و توجیهات سیاسی و امنیتی غیر منطقی در طرح‌های آمایش سرزمین، شناخت ضعیف طراحان سناریوی پیشنهادی از ویژگی‌های اجتماعی و فرهنگی هر ناحیه، اثرگذاری و سایه اندازی مسائل قومی امنیتی بر تهیه و اجرای طرح‌های آمایش سرزمین،
اجتماعی و فرهنگی	ضعف مشارکت گروه‌های ذینفع در تدوین طرح‌های آمایش سرزمین، سطح پایین آموزش و آگاهی جوامع در رابطه با طرح‌های آمایش سرزمین، تاثیرگذاری ایدئولوژی قومی و مذهبی بر واقعیت‌های علمی مستخرج از طرح‌های آمایش سرزمین، انزوای نهادهای متولی امور فرهنگی و اجتماعی در تهیه و اجرای طرح‌های آمایش سرزمین،
مطالعاتی و پژوهشی	فقدان الگوی مناسب برای مطالعات آمایشی و ضعف شرح خدمات برای طرح‌ها، ضعف علمی مشاوران و مسئولین تهیه و تصویب کننده طرح‌ها آمایش سرزمین، طولانی بودن زمان مطالعه طرح‌های آمایش سرزمین و عدم زمان‌بندی مناسب برای اجرا، مشکلات مربوط به تدوین سند چشم‌انداز و درجه وضوح اهداف و وضعیت تدوین راهبردها، تردید در

امکان‌پذیری گزینه‌های پیشنهادی در طرح‌ها، نبود تعریف مناسب از منطقه در طرح‌ها، کاستی‌های مربوط به درک و علت‌یابی مشکلات قلمروی تهیه‌ی طرح‌ها، کاستی‌های مربوط به یکپارچه نگری و تلفیق طرح‌ها، حضور کم‌رنگ مراکز دانشگاهی در تهیه و تدوین طرح‌ها

نبود نیروی متخصص و مسلط در امر آمایش سرزمین در سازمان‌های متولی اجرا طرح‌های آمایش سرزمین، نبود نهاد قانونی مشخص برای نظارت بر اجرای طرح‌های آمایش سرزمین، نبود طرح و برنامه مشخص و با پشتوانه قانونی لازم، نبود تفکر منسجم و نهادینه برای مدیریت یکپارچه در سطوح اجرایی و نظارتی، ناهماهنگی بین سازمان‌های اجرایی متولی امر آمایش سرزمین در مرحله تهیه و اجرا و نظارت، وجود پیچ و خم‌های زیاد اداری برای تصویب و اجرای طرح‌ها، ضعف قوانین الزام آور جهت اجرای سناریوهای پیشنهادی طرح‌ها، عدم ثبات مدیریتی و ملزم و متعهد نبودن مدیران رده بالا و میانی بر اجرای طرح آمایش سرزمین، ضعف مکانیسم‌های اطلاع رسانی برای مهیا کردن آموزش‌های لازم جهت تسهیل در اجرای طرح‌ها، عدم توجه کافی به طرح‌های آمایش سرزمین در تدوین سند چشم‌انداز در برنامه‌های توسعه ملی و منطقه‌ای، عدم تعیین جایگاه سازمان‌های مختلف در اجرای طرح‌ها

ساختاری
اجرایی

نتایج تحلیل آماری

بعد از شناسایی و دسته‌بندی مشکلات پیش رو تدوین و اجرای سند آمایش استان به منظور اولویت‌بندی مشکلات مطرح شده پرسشنامه‌ای دیگر در قالب طیف لیکرت طراحی و در اختیار جامعه آماری قرار گرفت و نتایج آن در قالب آزمون فریدمن مورد تحلیل واقع شد. آزمون فریدمن یک آزمون نا پارامتری، معادل آنالیز واریانس با اندازه‌های تکراری درون گروهی است که از آن برای مقایسه میانگین رتبه‌ها در بین K گروه استفاده می‌کنیم. آزمون فریدمن برای تجزیه واریانس دو طرفه برای داده‌های غیر پارامتری از طریق رتبه‌بندی به کار می‌رود. نتایج اولیه این آزمون به شرح جدول (۳) می‌باشد.

جدول ۳. نتیجه آزمون فریدمن

N	۵۰
Chi-Square	۱۳۰/۰۴۷
Degrees of free	۳۳
Asymp. Sig	۰/۰۰۰

نتیجه این آزمون برای کلیه ابعاد با مقدار $130/047$ و در سطح 99% درصد اطمینان یعنی در سطح خطای 1% درصد معنی‌دار است. همان‌گونه که در این جدول مشاهده می‌کنید می‌توان مقدار آماره کی-دو را با 33 درجه آزادی و همچنین سطح معنی داری آزمون P-Value را با مقدار صفر مشاهده کرد، که این یعنی با توجه به خروجی‌های بالا نتیجه نهایی این است که پاسخ به سؤالات از نظر خبرگان متفاوت است.

جدول ۴. میانگین رتبه کلی ابعاد مختلف مشکلات موجود در طرح‌های آمایش سرزمین

ابعاد	میانگین رتبه‌ها
اقتصادی	۱۹/۹۲۴
سیاسی	۱۵/۹۲۲
اجتماعی-فرهنگی	۱۷/۲۰۲
مطالعاتی و پژوهشی	۱۵/۴۵
ساختاری	۱۹/۱۸

در بررسی موانع اجرایی طرح‌های آمایش سرزمین در استان، جدول (۴) به وضوح نشان می‌دهد که بعد اقتصادی، با میانگین نمره $19/924$ و بعد مطالعاتی و پژوهشی با میانگین نمره $15/45$ ، به ترتیب بالاترین و پایین‌ترین امتیاز و رتبه را دارند. این ناهمترایی، گویای آن است که از نظر خبرگان در استان، وضعیت مالی طرح‌های آمایشی نامناسب بوده و عمدتاً می‌توان آن را ناشی از کمبود سهم بودجه عمرانی و تخصیص نامناسب اعتبارات دانست. به همین دلیل،

برای اجرای موفقیت‌آمیز این طرح‌ها، نیاز به تخصیص اعتبارات بیشتر و همکاری با بخش خصوصی احساس می‌شود. همچنین مدیریت مؤثر در تخصیص منابع نیز از دیگر الزامات است. علاوه بر مشکلات اقتصادی، ابعاد ساختاری نیز در این زمینه قابل توجه هستند. ضعف‌های ساختاری نه تنها در استان، بلکه در سطح کل کشور به وضوح مشاهده می‌شود. برای برطرف کردن این مشکلات، به بازنگری و اصلاح ساختارهای موجود نیاز است تا این ساختارها با نیازها و چالش‌های جدید برنامه‌ریزی، همخوانی داشته باشند. این مسئله شامل تقویت هماهنگی بین دستگاه‌های اجرایی و بهبود نظام نظارت و ارزیابی است. اما بر خلاف موارد مطرح شده خبرگان در رابطه با بعد مطالعاتی، ایرادات کمتری مطرح نموده‌اند و این نشان دهنده آن است که این بخش نسبت به دیگر ابعاد از عملکرد مناسبی برخوردار است. با این حال، برای پیشرفت در کیفیت و دقت مطالعات آمایش سرزمین، انجام پژوهش‌های جامع در زمینه‌های مختلفی مانند جمعیت‌شناسی، اقتصاد و محیط‌زیست ضروری به نظر می‌رسد.

تجزیه تحلیل SWOT

به منظور ارائه راهکارها و سیاست‌های اجرایی شدن سند آمایش سرزمین استان شناخت عوامل چهارگانه (SOWT) در جهت رفع ضعف‌ها، تهدیدات و بهبود قوت‌ها و فرصت‌ها امری اجتناب‌ناپذیر تلقی می‌شود. بر این مبنا راهکارهای اجرایی شدن این سند با فهرست نمودن نقاط قوت‌ها و فرصت‌ها عبارت‌اند: ۱- طرح راهبردهای تهاجمی مبتنی بر بهره‌گیری از برتری‌ها موجود ۲- تبیین مهم‌ترین فرصت‌ها پیش رو به منظور رفع نقاط ضعف موجود از طریق ارائه راهبردهای بازنگری به منظور تخصیص مجدد منابع ۳- طرح مهم‌ترین نقاط قوت موجود در سیستم به منظور رفع تهدیدات برون سیستمی با تأکید بر راهبردهای تنوع بخشی در جهت رفع نیازمندی‌ها ۴- طرح راهبردهای تدافعی به منظور رفع آسیب پذیری‌های سیستم به مرحله اجرا گذاشته شد که در این قسمت به ارائه آن پرداخته می‌شود.

عوامل داخلی مؤثر بر سیستم اجرایی سند آمایش استان

هدف از این مرحله شناسایی محیط داخلی سیستم در جهت شناسایی نقاط قوت و ضعف‌ها است. یعنی جنبه‌هایی که در راه دستیابی به اهداف برنامه‌ریزی و اجرای تکلیف‌های آن زمینه مساعد یا بازدارنده دارد را مد نظر قرار می‌دهد. از این رو در این قسمت سه مقوله راهبردهای موجود، عملکردها و منابع مورد بررسی قرار گرفته و تحت عنوان نقاط قوت و ضعف به شرح جدول (۵) تقسیم‌بندی می‌شوند.

جدول ۵. ماتریس عوامل داخلی مؤثر بر اجرای سند آمایش استان

ضعف (W)	قوت (S)
W1- عدم مطابقت تبصره‌ها و احکام بودجه استان با طرح‌های موجود در سند آمایش استان	S1- نشان دادن استان و منابع آن به عنوان یک استان مستعد در زمینه اقتصادی و ایجاد بستر مناسب برای سرمایه‌گذاری
W2- تدوین سند آمایش استان با نگاه اقتصادی	S2- تلاش در جهت استفاده از مزیت‌های نسبی هر شهرستان در ارائه راهکارها و کسب خدمات و اعتبارات در سند آمایش استان
W3- عدم مشارکت جدی ذی‌نفعان در تهیه و تدوین طرح‌هایی آمایش استان	S3- تشکیل کار گروه آمایش سرزمین جهت بررسی سند آمایش استان
W4- عدم توجه کافی به امور فرهنگی و اجتماعی در سند آمایش استان	S4- توجه به اهداف کیفی و عدالت اجتماعی و فضایی در تدوین سند آمایش استان
W5- عدم ثبات مدیریتی و تغییر مکرر مدیران ارشد و میانی	S5- جلوگیری از اقدامات غیر کارشناسی و فشارهای منطقه‌ای شهرستانی و سیاسی در انتخاب پروژه‌های تدوین شده در سند آمایش سرزمین
W6- داشتن نگاه سیاسی و ناحیه‌ای مدیران در تحقق و اجرای طرح‌های موجود در سند آمایش استان	S6- آشنایی مدیران رده میانی با مفاهیم برنامه آمایش
W7- عدم وجود بخش‌نامه قانونی الزام آورد برای دستگاه‌های اجرای مرتبط با امر آمایش در جهت متعهد نمودن آن‌ها	S7- ایجاد انسجام و هدف مشترک در اجرای پروژه‌ها بر مبنای
W8- عدم اعمال چهارچوب آیند پژوهی در سند آمایش استان	

W9- مشخص نبودن جایگاه ادارات و دستگاه‌های اجرایی در تدوین سند آمایش استان	S8- مدون شدن برنامه آمایشی هم در سطح استانی و هم در سطح شهرستانی
W10- عدم توجه به محیط‌زیست در برنامه آمایشی استان	S9- اشرافیت و بررسی جامع نسبت به تحلیل وضع موجود در سند آمایش استان
W11- شفاف و روشن نبودن طرح‌های اولویت دار در سند آمایش استان	S10- وجود طرح‌ها و برنامه‌هایی مناسب برای هر شهرستان در جهت رشد و توسعه هماهنگ
W12- ضعف و کمبود کارشناسان مجرب و در دستگاه‌های اجرایی استانی و شهرستانی	S11- اعمال آموزش‌های لازم در جهت آگاهی کارکنان دستگاه اجرایی مرتبط با امر آمایش سرزمین از مفهوم آمایش و برنامه‌ریزی آمایشی
W13- عدم توجه به مهیا نمودن زیر ساخت‌ها به عنوان عامل اصلی توسعه	S12- به دور بودن از مدیریت سلیقه‌ای و شخصی در تدوین و طرح‌ها موجود در سند آمایش استان
W14- عدم وجود ضمانت اجرایی قوی در میان دستگاه‌های اجرایی مرتبط با امر آمایش سرزمین	S13- تلاش در جهت جلوگیری از موازی کاری دستگاه‌های متولی امر آمایش سرزمین در استان
W15- ضعف آمار و اطلاعات در طرح‌های موجود در سند آمایش استان	S14- تلاش در جهت اجرای درازمدت طرح‌ها
W16- عدم هماهنگی لازم میان بخش‌های مختلف استانی (صنعت، کشاورزی و ...) در اجرایی سند آمایش	S15- تلاش برای نشان دادن آمایش سرزمین به عنوان یک مرجع بالا دست در طرح‌هایی با مقیاس کوچک‌تر

بر اساس نتایج بررسی عوامل داخلی مؤثر بر اجرای سند آمایش سرزمین، مشخص شد که توجه به این سند در میان مدیران استانی به تدریج افزایش یافته و جایگاه آن بهبود یافته است. تلاش‌هایی از سوی مدیران ارشد استان صورت گرفته تا برنامه‌های توسعه استانی در بخش‌های منطقه‌ای و شهرستانی به صورت منطقی و مستند بر مبنای این سند طراحی و اجرا شود. این تلاش‌ها نه تنها باعث افزایش اهمیت سند آمایش سرزمین در برنامه‌های توسعه شهری و منطقه‌ای می شود، بلکه موجب شده که مدیران میانی و پایینی نیز ترغیب شوند این برنامه‌ها را به عنوان سندی بالادستی و مهم در نظر بگیرند. با این وجود، هنوز چالش‌های قابل توجهی در این مسیر وجود دارد. یکی از مهم‌ترین این چالش‌ها، نبود ثبات مدیریتی، دخالت‌های سیاسی و عدم وجود قوانین الزام‌آور است که مدیران و دستگاه‌های اجرایی را ملزم به اجرای این سند کند. فقدان چنین قوانینی و وجود مشکلات ذکر شده می‌تواند مانع از تحقق مؤثر اهداف سند آمایش سرزمین شود و برنگرش‌ها و عمل‌کردها تأثیر منفی بگذارد. برای غلبه بر این مشکلات، نیاز است که اقداماتی اساسی صورت گیرد.

عوامل خارجی مؤثر بر اجرای سند آمایش استان

هدف از این مرحله کندوکاو عوامل خارج از سیستم در جهت شناسایی تهدیدات و فرصت‌هایی است که سیستم فعلی در ارتباط با اجرایی شدن سند آمایش با آن مواجه است. بنابراین بر اساس مطالعات انجام شده و بررسی وضعیت موجود مجموعه تهدیدات و فرصت‌های مؤثر بر سیستم از لحاظ اجرایی به شرح جدول (۶) تقسیم‌بندی می‌شوند.

جدول ۶. ماتریس عوامل خارجی مؤثر بر اجرایی شدن سند آمایش استان

فرصت (O)	تهدید (T)
O1- وجود سازمان مدیریت در کشور و تلاش برای تقویت سازمان مدیریت از لحاظ اجرایی در استان	T1- کمبود منابع مالی و عمرانی در استان
O2- وجود زیرساخت‌های مناسب جهت جذب سرمایه‌های داخلی و خارجی در استان	T2- عدم تمایل مردم و بخش خصوصی برای سرمایه‌گذاری در طرح‌های عمرانی موجود در سند آمایش استان
O3- فراهم بودن بستر اکولوژیکی مناسب جهت اعمال طرح‌های	T3- متعدد بودن اسناد توسعه استان و ایجاد تناقض در بعضی از موارد
O4- آمایشی در استان	T4- عدم اطلاع‌رسانی مداوم برنامه‌های آمایشی در جهت پیشبرد

04- وجود همبستگی ملی و منطقه‌ای وحدت سرزمینی و همدلی مردم با نهادهای حکومتی و اجرایی	برنامه‌های توسعه و طرح‌های آمایشی استان
05- وجود مراکز دانشگاهی و وجود نخبگان دانشگاهی آشنا با برنامه‌ریزی آمایشی در سطح استان	T5- نداشتن دید آمایشی و عدم اطلاع کافی نمایندگان استان نسبت به سند آمایش استان
06- بهره‌مندی از موقعیت ویژه سرزمینی در پیونددهی فضاهای توسعه کشور در چارچوب توسعه فضایی یکپارچه و پایدار	T6- تنوع بالای قومی و محلی در سطوح استان
07- هم‌جواری با استان‌های مرکزی اصفهان خوزستان و همدان برای اجرای طرح‌های آمایش منطقه‌ای	T7- داشتن روحیه محلی و قومی در سطوح مدیریتی استانی
08- قرارگیری استان در مراحل ابتدایی توسعه و در نتیجه فراهم بودن فضای لازم برای سوق دادن استان به سمت سازمان فضایی مدون در برنامه آمایشی	T8- عدم توجه فرمانداران هر شهرستان نسبت به اجرای طرح‌های سند آمایش استان
09- قرارگیری استان در طرح توسعه کالبدی زاگرس	T9- انحلال سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی استان
010- تلاش در جهت تدوین الگوی ساز کار اجرایی شدن سند آمایش استان	T10- اجرا نشدن بسیاری از برنامه‌های میان مدت سند چهارم و پنجم توسعه در استان
011- تدوین سند ششم توسعه با محوریت برنامه‌های آمایشی	T11- اولویت‌دار بودن طرح‌های خود دستگاه‌های اجرایی نسبت به طرح‌هایی سند آمایش استان
012- اقدام در جهت راه اندازی سامانه ساترا	
013- نگاه ویژه مسئولان کشوری به استان به جهت قرارگیری در مسیر ترانزیتی شمال به جنوب کشور	
014- تلاش در جهت جذب کارشناسان مجرب	
015- وجود کارشناسان با تجربه در بدنه استانداری و سازمان مدیریت	

نتایج ارزیابی عوامل خارجی مؤثر بر اجرای سند آمایش استان لرستان نشان می‌دهد که این استان دارای مزیت‌های قابل توجهی است. موقعیت طبیعی و استراتژیک لرستان به عنوان یک پل ارتباطی بین شمال و جنوب کشور، دسترسی آسان به بازارهای داخلی و خارجی را فراهم می‌کند. علاوه بر این، مطرح شدن لرستان به عنوان یک استان با پتانسیل بالا در طرح‌های توسعه‌ای ملی و منطقه‌ای، فرصت‌های ارزشمندی را برای توسعه پایدار استان ایجاد می‌کند. این فرصت‌ها می‌توانند با استناد به آن‌ها در جهت تقویت جایگاه برنامه‌های آمایشی در برنامه‌های توسعه‌ای استان گام موثری برداشت و به توسعه متوازن و همه‌جانبه‌ای استان کمک کرد. با این حال، باید اذعان داشت که رسیدن به توسعه مناسب با تکیه بر برنامه‌های آمایش سرزمین، نیازمند توجه ویژه‌ای به چند نکته اساسی است. اولاً، تأمین اعتبار مالی دولتی و خصوصی با استناد به طرح‌های ملی، از جمله صندوق توسعه ملی و تسهیلات بانکی، برای اجرای پروژه‌های آمایشی ضروری است. ثانیاً، ادغام برنامه‌های توسعه‌ای استان، از جمله برنامه‌های اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و زیست‌محیطی، با محوریت سند آمایش سرزمین، از تداخل و تعارض بین برنامه‌ها جلوگیری کرده و هماهنگی و هم‌افزایی را افزایش می‌دهد. ثالثاً، جلب مشارکت فعال ذینفعان، از جمله سازمان‌های دولتی، بخش خصوصی، جامعه مدنی و مردم محلی، در فرآیند برنامه‌ریزی و اجرای سند آمایش سرزمین، به افزایش اثربخشی و پایداری برنامه‌ها کمک می‌کند. تنها در این صورت است که می‌توان تهدیدات پیش روی اجرای سند آمایش سرزمین را به طور مؤثر برطرف نمود.

ارزیابی عوامل داخلی و خارجی مؤثر بر اجرای سند آمایش استان

به منظور ارزیابی عوامل داخلی و خارجی و تدوین استراتژی‌ها، هر یک از عوامل بر اساس نظر خبرگان مورد وزن دهی قرار گرفتند. بدین منظور در مرحله نخست از طریق پرسشنامه‌ای که در اختیار کارشناسان قرار گرفت، به هر یک از عوامل درونی و بیرونی ارزش و یا ضریب اختصاص داده شد تا میزان اثرگذاری عوامل مشخص گردد (لازم به ذکر است برای تعیین ضریب از طیف لیکرت استفاده گردیده) که بر اساس آن تعداد هر یک از گزینه‌ها را به ارزش هر گزینه

در طیف لیکرت ضرب کرده تا ضریب اولیه عامل محاسبه شود. سپس برای محاسبه میانگین وزنی هر عامل ضریب هر عامل را بر مجموع ضرایب تقسیم نمودیم و برای تعیین رتبه هر عامل در ستون بعدی میزان اثر بخشی راهبردهای کنونی سیستم در واکنش با عوامل بررسی گردید. میزان این واکنش‌ها نیز بدین صورت است که: عدد ۴ (واکنش بسیار عالی) عدد ۳ (واکنش در حد متوسط به بالا) عدد ۲ (واکنش در حد متوسط) عدد ۱ (واکنش ضعیف) و برای نمره نهایی نیز برای هر عامل رتبه را در وزن ضرب نمودیم تا نمره نهایی آن به دست بیاید نمره نهایی نباید بیشتر از ۴ و کمتر از ۱ باشد. نمره نهایی ۴ استراتژی سازمان بسیار عالی و نمره نهایی ۱ استراتژی سازمان ضعیف می‌باشد.

جدول ۶. ماتریس تحلیل swot (ضریب اولیه، وزن، رتبه و نمره نهایی) مربوط به نقاط قوت

نقاط قوت (کد)	ضریب اولیه	وزن	رتبه	نمره نهایی
S1	۸۰	۰/۰۷۴	۳	۰/۲۲۲
S2	۷۶	۰/۰۷	۲	۰/۱۴
S3	۶۵	۰/۰۶	۳	۰/۱۸
S4	۷۷	۰/۰۷۶	۴	۰/۳۰۶
S5	۷۱	۰/۰۶۵	۳	۰/۱۹۵
S6	۷۵	۰/۰۶۹	۴	۰/۲۷۲
S7	۶۰	۰/۰۵۵	۳	۰/۱۶۵
S8	۷۰	۰/۰۶۵	۴	۰/۲۶
S9	۷۵	۰/۰۶۹	۳	۰/۲۰۷
S10	۶۵	۰/۰۶	۲	۰/۱۲
S11	۷۱	۰/۰۶۵	۳	۰/۱۹۵
S12	۶۹	۰/۰۶۲	۴	۰/۲۴۸
S13	۸۰	۰/۰۷۴	۳	۰/۲۲۲
S14	۷۷	۰/۰۷۶	۲	۰/۱۵۲
S15	۶۵	۰/۰۶	۳	۰/۱۸
جمع	۱۰۷۶	۱		۳/۰۶۴

جدول ۷. ماتریس تحلیل swot (ضریب اولیه، وزن، رتبه و نمره نهایی) مربوط به نقاط ضعف

نقاط ضعف (کد)	ضریب اولیه	وزن	رتبه	نمره نهایی
1W	۸۰	۰/۰۷۷	۳	۰/۲۳۱
2W	۷۷	۰/۰۷۴	۳	۰/۲۲۲
3W	۶۶	۰/۰۶۲	۲	۰/۱۲۴
4W	۵۵	۰/۰۵۱	۳	۰/۱۵۳
5W	۶۵	۰/۰۶۱	۲	۰/۱۲۲
6W	۶۰	۰/۰۵۶	۳	۰/۱۶۸
7W	۷۸	۰/۰۷۳	۴	۰/۲۹۲
8W	۸۰	۰/۰۷۷	۳	۰/۲۳۱
9W	۷۷	۰/۰۷۴	۴	۰/۲۹۶
10W	۶۶	۰/۰۶۲	۳	۰/۱۸۶
11W	۵۴	۰/۰۵	۳	۰/۱۵
12W	۶۳	۰/۰۵۹	۲	۰/۱۱۸
13W	۵۴	۰/۰۵	۳	۰/۱۵
14W	۶۴	۰/۰۶	۳	۰/۱۸
15W	۵۷	۰/۰۵۳	۳	۰/۱۵۹
16W	۶۵	۰/۰۶۱	۲	۰/۱۲۲
جمع	۱۰۶۱	۱		۲/۹۰۴

جدول ۸. ماتریس تحلیل sowt (ضریب اولیه، وزن، رتبه و نمره نهایی) مربوط به نقاط فرصت

نقاط فرصت (کد)	ضریب اولیه	وزن	رتبه	نمره نهایی
۱۰	۷۵	۰/۰۶۸	۴	۰/۲۷۲
۲۰	۷۰	۰/۰۶۳	۴	۰/۲۵۲
۳۰	۶۶	۰/۰۵۹	۳	۰/۱۷۷
۴۰	۸۵	۰/۰۷۹	۳	۰/۲۳۷
۵۰	۷۰	۰/۰۶۳	۴	۰/۲۵۲
۶۰	۷۰	۰/۰۶۳	۴	۰/۲۵۲
۷۰	۸۰	۰/۰۷۲	۳	۰/۲۱۶
۸۰	۶۸	۰/۰۶۲	۴	۰/۲۴۸
۹۰	۷۷	۰/۰۶۹	۳	۰/۲۰۷
۱۰۰	۸۵	۰/۰۷۹	۳	۰/۲۳۷
۱۱۰	۷۰	۰/۰۶۳	۴	۰/۲۵۲
۱۲۰	۶۰	۰/۰۵۴	۴	۰/۲۱۶
۱۳۰	۷۵	۰/۰۶۸	۳	۰/۲۰۴
۱۴۰	۶۶	۰/۰۵۹	۴	۰/۲۳۶
۱۵۰	۸۵	۰/۰۷۹	۴	۰/۳۱۶
جمع	۱۱۰۲	۱		۳/۵۷۴

جدول ۹. ماتریس تحلیل sowt (ضریب اولیه، وزن، رتبه و نمره نهایی) مربوط به نقاط تهدید

نقاط تهدید (کد)	ضریب اولیه	وزن	رتبه	نمره نهایی
۱۲	۶۰	۰/۰۹۱	۳	۰/۲۷۳
۲۲	۵۵	۰/۰۸۴	۲	۰/۱۶۸
۳۲	۷۰	۰/۱۰۷	۳	۰/۳۲۱
۴۲	۴۶	۰/۰۷۲	۴	۰/۲۸۸
۵۲	۵۰	۰/۰۷۶	۲	۰/۱۵۲
۶۲	۵۴	۰/۰۸۲	۲	۰/۱۶۴
۷۲	۶۶	۰/۱	۳	۰/۳
۸۲	۷۲	۰/۱۱	۲	۰/۲۲
۹۲	۴۶	۰/۰۷۲	۳	۰/۲۱۶
۱۰۲	۷۰	۰/۱۰۷	۲	۰/۲۱۴
۱۱۲	۶۵	۰/۰۹۹	۲	۰/۱۹۸
جمع	۶۵۴	۱		۲/۵۱۴

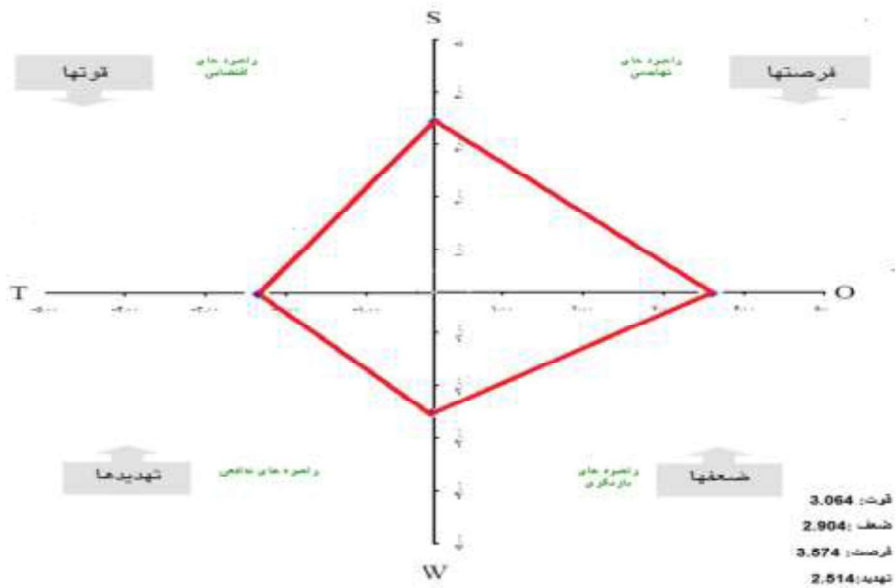
یافته‌های حاصل از تحلیل عوامل داخلی و خارجی

مطابق با ارزیابی‌های صورت گرفته، اجرای سند از جنبه‌های مثبتی برخوردار است. یکی از مهم‌ترین نقاط قوت، تلاش برای جلوگیری از ورود عوامل غیرتخصصی و فشارهای منطقه‌ای، شهرستانی یا سیاسی در فرآیند انتخاب پروژه‌هاست. این امر، نشان از عزم جدی برای اتخاذ تصمیمات بر مبنای دانش و نیازهای واقعی استان دارد و می‌تواند زمینه‌ساز اجرای پروژه‌هایی شود که بیشترین تأثیر مثبت را بر توسعه استان خواهند داشت. از دیگر نقاط قوت برجسته، می‌توان به مدون بودن برنامه آمایش در سطوح استانی و شهرستانی اشاره کرد. این رویکرد، گویای یک برنامه‌ریزی منسجم و هماهنگ است که از موازی‌کاری و تداخل در برنامه‌ها جلوگیری می‌کند. در نتیجه، منابع و تلاش‌ها به سمت اهداف مشترک هدایت شده و کارایی بیشتری حاصل می‌شود. علاوه بر این، تأکید بر مداومت در اجرای طرح‌ها، نشان‌دهنده یک نگاه بلندمدت و پایبندی به اهداف توسعه است. این رویکرد، برای دستیابی به توسعه

پایدار و ایجاد تغییرات مثبت و پایدار در استان، ضروری است. در کنار نقاط قوت، سند آمایش با چالش‌هایی نیز مواجه است که نیازمند توجه و رفع آن‌ها می‌باشد. یکی از مهم‌ترین این چالش‌ها، مشخص نبودن جایگاه و نقش دقیق دستگاه‌های اجرایی در فرآیند تدوین و اجرای سند است. این ابهام می‌تواند منجر به سردرگمی، تداخل وظایف و عدم مسئولیت‌پذیری شود که در نهایت، اجرای پروژه‌ها را با مشکل مواجه می‌کند و باعث اتلاف منابع می‌شود. نکته قابل تأمل دیگر، شفاف نبودن طرح‌های اولویت‌دار در سند است. این موضوع، باعث می‌شود که ذینفعان (مردم، سرمایه‌گذاران، و دستگاه‌های اجرایی) از اهداف و مسیر توسعه استان آگاهی کامل نداشته باشند. در نتیجه، مشارکت مردم کاهش می‌یابد، اعتماد به سیستم تضعیف می‌شود و اجرای پروژه‌ها با دشواری‌های بیشتری روبرو می‌شود. علاوه بر این، عدم تطابق تبصره‌ها و احکام بودجه استان با طرح‌های موجود در سند آمایش، نشان‌دهنده عدم هماهنگی در برنامه‌ریزی و تخصیص منابع است. این ناهماهنگی می‌تواند منجر به تأخیر در اجرای پروژه‌ها، کاهش بودجه پروژه‌ها و یا حتی توقف آن‌ها شود. در بررسی عوامل خارجی، فرصت‌های مغتنمی برای پیشبرد اهداف سند آمایش شناسایی شده است. مهم‌ترین این فرصت‌ها، وجود کارشناسان با تجربه در بدنه استانداری و سازمان مدیریت است. این افراد، با دانش و تخصص خود، می‌توانند نقش بسزایی در اجرای موفقیت‌آمیز سند ایفا کنند، به رفع مشکلات و چالش‌ها کمک کرده و زمینه را برای جذب سرمایه‌گذاری و اجرای پروژه‌های توسعه‌ای فراهم سازند. همچنین، وجود زیرساخت‌های مناسب برای جذب سرمایه‌های داخلی و خارجی در استان، یک فرصت طلایی برای توسعه اقتصادی است. این زیرساخت‌ها شامل شبکه‌های حمل و نقل، انرژی، ارتباطات و همچنین فضای کسب و کار مناسب می‌شود که در صورت بهره‌برداری صحیح، می‌توانند به جذب سرمایه، ایجاد اشتغال و رونق اقتصادی استان کمک شایانی کنند. در کنار فرصت‌ها، تهدیدهایی نیز وجود دارد که می‌تواند مانع از تحقق اهداف سند آمایش شود. مهم‌ترین این تهدیدها، عدم اطلاع‌رسانی مداوم برنامه‌های آمایشی در جهت پیشبرد برنامه‌های توسعه و طرح‌های آمایشی استان است. عدم آگاهی مردم و سایر ذینفعان از برنامه‌ها و پروژه‌های توسعه‌ای، می‌تواند مشارکت آن‌ها را کاهش داده و اجرای طرح‌ها را با مشکل مواجه کند. تهدید دیگر، سطح پایین آموزش و آگاهی جوامع محلی است. این موضوع، می‌تواند مقاومت در برابر تغییرات و عدم پذیرش پروژه‌های توسعه‌ای را به دنبال داشته باشد. کمبود منابع مالی و عمرانی نیز، همواره یک چالش جدی در مسیر توسعه است. برای مقابله با این تهدید، لازم است به دنبال راه‌های جدیدی برای تأمین مالی پروژه‌ها باشیم، از جمله جذب سرمایه‌گذاری خارجی، مشارکت بخش خصوصی و استفاده بهینه از منابع موجود.

تدوین راهبردها بر اساس مدل استراتژیک SWOT

ماتریس SWOT امکان تدوین چهار راهبرد متفاوت را فراهم می‌آورد. لازم به ذکر است در جریان عمل برخی از راهبردها با یکدیگر هم پوشانی داشته، یا به طور موازی با یکدیگر به اجرا در می‌آیند. در واقع، بر حسب وضعیت موجود، چهار دسته راهبرد را می‌توان تدوین کرد. همان‌طور که در شکل (۲) نشان داده می‌شود تمایل بردار به سمت ربع اول است که از تلاقی نقاط قوت و فرصت‌ها تشکیل می‌شود و حجم بیشتری از سه ربع دیگر دارد و این نشان دهنده آن است که وزن نقاط قوت و فرصت‌ها بیشتر از ضعف‌ها و تهدیدات می‌باشد و بر این اساس راهبرد پیشنهادی با توجه به نمودار راهبردهایی تهاجمی می‌باشد که متناسب با این راهبرد باید استراتژی‌های مناسب طراحی شود. شرح راهبردهای چهارگانه در جدول (۱۰) آورده شده است.

شکل ۲. تحلیل نقاط جهت تدوین استراتژی مناسب

جدول ۱۰. راهبردهای چهارگانه ارائه شده

راهبردهای ST	راهبردهای SO
<p>*تقویت سازوکارهای نظارتی از طریق ایجاد کمیته نظارت و پیگیری طرح‌های آمایشی و توسعه‌ای استان</p> <p>*اهمیت دادن به توجیه اقتصادی طرح‌های موجود در سند آمایش استان و مطرح کردن آن‌ها به عنوان طرح‌های اولویت‌دار برای دستگاه‌های اجرایی</p> <p>* آشنا سازی و مطلع نمودن نمایندگان استان از وجود سند آمایش استان از طریق ایجاد سمینار و جلسات مشترک با هدف همدل کردن نمایندگان برای پیشبرد طرح‌های توسعه‌ای سند آمایش استان</p> <p>* کاهش خطر سرمایه‌گذاری در بخش‌های مختلف و افزایش ضریب اطمینان سرمایه‌گذاری خصوصی و مردمی از طریق تسهیل در جریان پول و سرمایه Y</p> <p>* تلاش در جهت آموزش و مشارکت دادن مردم در زمینه اجرای طرح‌ها و برنامه‌های آمایش استان</p>	<p>*ایجاد زمینه هماهنگی و همکاری بین سازمان‌های متولی امر آمایش سرزمین و ایجاد یک مدیریت یکپارچه از طریق کمیته مشترک همکاری آمایش سرزمین</p> <p>*ملزم و متعهد کردن مدیران دستگاه‌های اجرایی به اجرای طرح‌های آمایش سرزمین با استفاده از قوانین و بخش‌نامه‌های الزام آور</p> <p>*تلفیق کردن سند آمایش استان با سایر اسناد توسعه استانی برای *جولوگیری از تناقض و موازی کاری</p> <p>*استفاده از فناوری (سامانه ساترا) در جهت هماهنگی بیشتر بین نظام آماري و اطلاعات مکانی و محتوایی بین دستگاه‌های اجرایی</p>
راهبردهای WT	راهبردهای WO
<p>*جدا نکردن مرحله تهیه و اجرا سند آمایش استان از یکدیگر</p> <p>*جولوگیری از بی اعتمادی بین مردم و مسئولان</p> <p>*جولوگیری از مدیریت جزیره‌ای و نا هماهنگ و به دور از روند کلی اجرای طرح‌های آمایش استان</p> <p>*ایجاد زمان‌بندی مناسب برای اجرای طرح‌های موجود در سند آمایش استان</p> <p>*پایبندی به اهداف و سیاست‌های موجود در سند آمایش استان</p> <p>*افزایش اختیارات سازمان مدیریت استان و تقویت جایگاه آمایش سرزمین در چارت تشکیلاتی از طریق دادن قدرت تصمیم گیر و</p>	<p>*ملزم کردن سازمان‌های متولی و مخاطبان سناریوهای پیشنهادی طرح‌های آمایش سرزمین به تدوین استراتژی مشخص در جهت برنامه‌ریزی و اجرای طرح‌های توسعه در چارچوب راهبردهای مشخص</p> <p>*شفاف سازی در اجرای برنامه‌ها آمایش سرزمین و ایجاد شرح خدمات برای دستگاه‌های اجرایی استان</p> <p>*جولوگیری از امکان نفوذ در قوانین و بخش‌نامه‌ها در ارتباط با اجرای برنامه‌های آمایشی استان</p> <p>*فراهم کردن بستر مناسب در زمینه تجدید نظر و بازنگری در</p>

طرح‌های سند آمایش استان متناسب با تغییرات زمانی و مکانی	اجرای بیشتر به آن
*ایجاد ضوابط و دستورالعمل‌های کافی در زمینه اثرات	*از بین بردن پیچ‌خم‌های اداری و بروکراسی موجود در جهت
زیست‌محیطی طرح‌های آمایش استان	هماهنگی بیشتر دستگاه‌ها و اجرای سریع‌تر طرح‌های پیشنهادی سند
*تجهیز دستگاه‌های اجرایی شهرستانی به کارشناسان متخصص و با تجربه و آشنا با امر برنامه‌ریزی آمایشی	آمایش استان
*توجه به نظرات کارشناسان متخصص در امر آمایش در تقسیم بودجه استان و توزیع اعتبارات شهرستانی متناسب با طرح‌های آمایش بین شهرستان‌های استان	
*الحاق بخشی تحت عنوان ضمانت اجرایی کافی بر مصوبات مربوط به مطالعات آمایش استان به عنوان مؤلفه‌ای نهادی در مدیریت یکپارچه مناطق مختلف استان	
*استفاده از ظرفیت زیر بنایی موجود در مناطق که از جهتی توسعه یافته‌اند با نیت صرفه‌جویی در میزان و تسریع بازدهی سرمایه گذاری‌ها	

اولویت‌بندی راهبردهای پیشنهادی با استفاده از ماتریس QSPM

بر اساس نتایج به دست آمده از جدول ۷ تا ۱۰ و شکل شماره (۲) موقعیت و جایگاه وضعیت موجود در قسمت تهاجمی بردار بوده که بر این اساس چهار راهبرد این بخش (so) به عنوان اولویت ما جهت تدوین استراتژی‌های تحقق سند آمایش سرزمین می‌باشد. بر این اساس این چهار استراتژی در ماتریس QSPM مورد بررسی قرار گرفت. بر اساس ماتریس QSPM در بین راهبردهای تهاجمی راهبرد شماره دوم یعنی ملزم و متعهد کردن مدیران دستگاه‌های اجرایی به اجرای طرح‌های آمایش سرزمین با استفاده از قوانین و بخش‌نامه‌های الزام‌آور با امتیاز ۱۱/۱۷۷ دارای اهمیت بیشتری بوده و بعد از آن راهبردهای شماره اول، چهارم و سوم به ترتیب در تحقق سند آمایش سرزمین استان لرستان ارجحیت داشته‌اند.

جدول ۱۱. اولویت‌بندی استراتژی‌ها بر اساس QSPM

qspm	راهبرد ۱ (راهبرد تهاجمی)	راهبرد ۲	راهبرد ۳	راهبرد ۴
قوت	ضریب اهمیت	جمع امتیاز جذابیت	جمع امتیاز جذابیت	جمع امتیاز جذابیت
S1	۰/۰۷۴	۴	۰/۲۹۶	۲
S2	۰/۰۷	۲	۰/۱۴	۳
S3	۰/۰۶	۳	۰/۱۸	۲
S4	۰/۰۷۶	۲	۰/۱۵۲	۳
S5	۰/۰۶۵	۳	۰/۱۹۵	۲
S6	۰/۰۶۹	۲	۰/۱۳۸	۴
S7	۰/۰۵۵	۳	۰/۱۶۵	۲
S8	۰/۰۶۵	۲	۰/۱۳	۳
S9	۰/۰۶۹	۲	۰/۱۳۸	۳
S10	۰/۰۶	۳	۰/۱۸	۲
S11	۰/۰۶۵	۴	۰/۲۶	۲
S12	۰/۰۶۲	۳	۰/۱۸۶	۴
S13	۰/۰۷۴	۲	۰/۱۴۸	۴
S14	۰/۰۷۶	۳	۰/۲۲۸	۲
S15	۰/۰۶	۲	۰/۱۲	۳

qspm قوت	راهبرد ۱ (راهبرد تهاجمی)		راهبرد ۲		راهبرد ۳		راهبرد ۴		ضعف
	ضرب اهمیت	امتیاز جذابیت	جمع امتیاز جذابیت	امتیاز جذابیت	جمع امتیاز جذابیت	امتیاز جذابیت	جمع امتیاز جذابیت	امتیاز جذابیت	
W1	۰/۰۷۷	۳	۰/۲۳۱	۴	۰/۳۰۸	۱	۰/۰۷۷	۲	۰/۱۵۴
W2	۰/۰۷۴	۲	۰/۱۴۸	۲	۰/۱۴۸	۳	۰/۲۲۲	۲	۰/۱۴۸
W3	۰/۰۶۲	۳	۰/۱۸۶	۲	۰/۱۲۴	۳	۰/۱۸۶	۲	۰/۱۲۴
W4	۰/۰۵۱	۲	۰/۱۰۲	۳	۰/۱۵۳	۲	۰/۱۰۲	۱	۰/۰۵۱
W5	۰/۰۶۱	۲	۰/۱۲۲	۲	۰/۱۲۲	۱	۰/۰۶۱	۱	۰/۰۶۱
W6	۰/۰۵۶	۳	۰/۱۶۸	۲	۰/۱۱۲	۲	۰/۱۱۲	۳	۰/۱۶۸
W7	۰/۰۷۳	۴	۰/۲۹۲	۲	۰/۱۴۶	۳	۰/۲۱۹	۳	۰/۲۱۹
W8	۰/۰۷۷	۲	۰/۱۵۴	۳	۰/۲۳۱	۴	۰/۳۰۸	۳	۰/۲۳۱
W9	۰/۰۷۴	۴	۰/۲۹۶	۲	۰/۱۴۸	۲	۰/۱۴۸	۳	۰/۲۲۲
W10	۰/۰۶۲	۲	۰/۱۲۴	۳	۰/۱۸۶	۳	۰/۱۸۶	۳	۰/۱۸۶
W11	۰/۰۵	۳	۰/۱۵	۳	۰/۱۵	۲	۰/۱	۴	۰/۲
W12	۰/۰۵۹	۳	۰/۱۷۷	۲	۰/۱۱۸	۲	۰/۱۱۸	۲	۰/۱۱۸
W13	۰/۰۵	۲	۰/۱	۲	۰/۱	۱	۰/۰۵	۳	۰/۱۵
W14	۰/۰۶	۳	۰/۱۸	۴	۰/۲۴	۱	۰/۰۶	۲	۰/۱۲
W15	۰/۰۵۳	۲	۰/۱۰۶	۴	۰/۲۱۲	۲	۰/۱۰۶	۳	۰/۱۵۹
W16	۰/۰۶۱	۳	۰/۱۸۳	۴	۰/۲۴۴	۲	۰/۱۲۲	۴	۰/۲۴۴
فرصت									
O1	۰/۰۶۸	۲	۰/۱۳۶	۲	۰/۱۳۶	۲	۰/۱۳۶	۱	۰/۰۶۸
O2	۰/۰۶۳	۳	۰/۱۸۹	۲	۰/۱۲۶	۲	۰/۱۲۶	۲	۰/۱۲۶
O3	۰/۰۵۹	۲	۰/۱۱۸	۲	۰/۱۱۸	۱	۰/۰۵۹	۱	۰/۰۵۹
O4	۰/۰۷۹	۳	۰/۲۳۷	۲	۰/۱۵۸	۴	۰/۳۱۶	۲	۰/۱۵۸
O5	۰/۰۶۳	۳	۰/۱۸۹	۲	۰/۱۲۶	۳	۰/۱۸۹	۱	۰/۰۶۳
O6	۰/۰۶۳	۲	۰/۱۲۶	۲	۰/۱۲۶	۱	۰/۰۶۳	۲	۰/۱۲۶
O7	۰/۰۷۲	۲	۰/۱۴۴	۳	۰/۲۱۶	۱	۰/۰۷۲	۳	۰/۲۱۶
O8	۰/۰۶۲	۳	۰/۱۸۶	۳	۰/۱۸۶	۲	۰/۱۲۴	۱	۰/۰۶۲
O9	۰/۰۶۹	۲	۰/۱۳۸	۳	۰/۲۰۷	۲	۰/۱۳۸	۴	۰/۲۷۶
O10	۰/۰۷۹	۳	۰/۲۳۷	۲	۰/۱۵۸	۴	۰/۳۱۶	۲	۰/۱۵۸
O11	۰/۰۶۳	۲	۰/۱۲۶	۲	۰/۱۲۶	۴	۰/۲۵۲	۲	۰/۱۲۶
O12	۰/۰۵۴	۴	۰/۲۱۶	۳	۰/۱۶۲	۲	۰/۱۰۸	۴	۰/۲۱۶
O13	۰/۰۶۸	۳	۰/۲۰۴	۳	۰/۲۰۴	۲	۰/۱۳۶	۳	۰/۲۰۴
O14	۰/۰۵۹	۳	۰/۱۷۷	۲	۰/۱۱۸	۲	۰/۱۱۸	۲	۰/۱۱۸
O15	۰/۰۷۹	۴	۰/۳۱۶	۲	۰/۱۵۸	۲	۰/۱۵۸	۱	۰/۰۷۹
تهدید									
T1	۰/۰۹۱	۲	۰/۱۸۲	۳	۰/۲۷۳	۱	۰/۰۹۱	۲	۰/۱۸۲
T2	۰/۰۸۴	۳	۰/۲۵۲	۲	۰/۱۶۸	۲	۰/۱۶۸	۲	۰/۱۶۸
T3	۰/۱۰۷	۳	۰/۳۲۱	۳	۰/۳۲۱	۲	۰/۲۱۴	۴	۰/۴۲۸
T4	۰/۰۷۲	۲	۰/۱۴۴	۲	۰/۱۴۴	۳	۰/۲۱۶	۲	۰/۱۴۴
T5	۰/۰۷۶	۴	۰/۳۰۴	۴	۰/۳۰۴	۲	۰/۱۵۲	۳	۰/۲۲۸
T6	۰/۰۸۲	۳	۰/۲۴۶	۴	۰/۳۲۸	۴	۰/۳۲۸	۲	۰/۱۶۴
T7	۰/۱	۲	۰/۲	۲	۰/۲	۲	۰/۲	۱	۰/۱
T8	۰/۱۱	۳	۰/۳۳	۳	۰/۳۳	۲	۰/۲۲	۳	۰/۳۳

qspm	راهبرد ۱ (راهبرد تهاجمی)		راهبرد ۲		راهبرد ۳		راهبرد ۴	
	ضریب اهمیت	امتیاز جذابیت	جمع امتیاز جذابیت	امتیاز جذابیت	جمع امتیاز جذابیت	امتیاز جذابیت	جمع امتیاز جذابیت	
T9	۰/۰۷۲	۳	۰/۲۱۶	۳	۰/۲۱۶	۲	۰/۱۴۴	
T10	۰/۱۰۷	۴	۰/۴۲۸	۴	۰/۴۲۸	۳	۰/۳۲۱	
T11	۰/۰۹۹	۴	۰/۳۹۶	۴	۰/۳۹۶	۳	۰/۲۹۷	
جمع	۱۱/۱۳۳		۱۱/۱۷۷		۸/۶۱		۱۰/۱۴۵	

نتیجه گیری

بر اساس یافته‌های پژوهش، مشخص گردید که ابعاد اقتصادی و ساختاری از جمله مهم‌ترین عوامل مؤثر در عدم اجرای طرح‌های آمایش سرزمین در استان هستند. این ابعاد به‌وضوح بر روی توانایی این طرح‌ها برای تحقق اهداف خود تأثیر دارند و درک این مشکلات می‌تواند به ارایه راهکارهای مؤثر کمک کند. همچنین یکی از مسائل اساسی که در پژوهش مورد تأکید قرار گرفته، ضعف در پشتوانه مالی طرح‌های آمایش سرزمین است. این ضعف می‌تواند ناشی از محدودیت‌های مالی دولت در سطح ملی و تخصیص ناکافی بودجه به استان‌ها باشد. بدون حمایت مالی کافی، اجرای طرح‌های آمایشی به شدت با چالش مواجه خواهد شد و ممکن است این طرح‌ها نتوانند به اهداف مشخص شده خود دست یابند. لذا وجود یک ساختار مالی قوی و تأمین اعتبارات مناسب برای این طرح‌ها، از الزامات اصلی اجرای موفق آن‌ها به شمار می‌رود. به همین دلیل، ضرورت دارد که سطوح مختلف مدیریتی در حوزه‌های اقتصادی، به تخصیص بهینه منابع مالی توجه بیشتری داشته باشند. عدم مدیریت مناسب منابع همچنین یکی دیگر از ابعاد کلیدی در اجرایی نشدن طرح‌های آمایش سرزمین است. در بسیاری از موارد، عدم وجود یک نظام مدیریتی کارآمد می‌تواند منجر به ناهماهنگی و اتلاف منابع شود. بنابراین، نیاز به ایجاد سیستم‌های مدیریتی در این زمینه احساس می‌شود که می‌تواند به بهبود بهره‌وری و کاهش هدررفت منابع منجر شود. مدیریت صحیح منابع، صرف‌نظر از بعد مالی، شامل تطابق و هماهنگی برنامه‌ها و فعالیت‌ها در بخش‌های مختلف است. این امر نه تنها به بهبود فرآیند اجرا کمک می‌کند بلکه می‌تواند اعتماد و همکاری میان نهادهای دولتی و خصوصی را نیز تقویت کند. از سوی دیگر، یکی دیگر از مشکلات اساسی در رابطه با اجرایی شدن برنامه‌های آمایش سرزمین مربوط به بعد ساختاری است که این امر نه تنها در استان بلکه در کل کشور نیز دارای ضعف‌هایی بوده و باید برای آن چاره‌ای اندیشید. نتایج این بخش از یافته‌های پژوهش با برخی از پژوهش‌های دیگر نیز هم‌راستا است، به طوری که جباری و همکاران (۱۳۹۶) در پژوهش خود اشاره کردند که آمایش و سازمان فضایی سرزمین، در عین برخورداری از قابلیت‌ها و مزیت‌های قابل توجه، با دو دسته از مسائل و چالش‌های بنیادین که در دو گروه چالش‌های ساختاری و چالش‌های زمینه‌ای قابل طبقه‌بندی هستند، مواجه است. همچنین جعفریان و همکاران (۱۳۹۷) در پژوهش خود به این نتیجه رسیدند که عوامل ساختاری مانند فقدان قواعد و مقررات مناسب و تفکر نظام‌مند و نهادینه برای مدیریت سرزمین، عدم وجود برنامه‌ریزی راهبردی نهادی در ارتباط با آمایش سرزمین و عدم تحقق‌پذیری برنامه‌های آمایش سرزمین، تأثیرگذارند. همچنین منوچهری و همکاران (۱۴۰۲) نیز در پژوهش خود بیان کردند که پیشران‌های اقتصادی و مدیریتی مهم‌ترین عوامل در تحقق‌پذیری طرح‌های آمایش سرزمین هستند و در نهایت سرور و خلیجی (۱۴۰۲) در پژوهش خود به این نتیجه رسیدند که بیشترین تأثیر در رابطه با آسیب‌شناسی طرح‌های آمایش سرزمین مربوط به مؤلفه‌های اجتماعی و اقتصادی است. در بخش دوم تحلیل‌های این مقاله، که نقطه تمایز این پژوهش نسبت به پژوهش‌های دیگر نیز می‌باشد، به تدوین سیاست‌های راهبردی برای اجرایی شدن برنامه و طرح‌های آمایش سرزمین در استان لرستان با استفاده از مدل تحلیلی SWOT-QSPM پرداختیم. یافته‌های این بخش نشان داد که تعداد ۳۰ نقطه قوت و فرصت در مقابل ۲۷ نقطه تهدید و ضعف برای اجرایی شدن برنامه‌های آمایش سرزمین در استان لرستان وجود دارد. این بدان معناست که علی‌رغم موانع موجود در زمینه اجرایی شدن برنامه آمایشی استان لرستان، اما پتانسیل و فرصت‌های پیش رو برای انجام این برنامه در وضعیت مطلوبی قرار

دارد. بر اساس تحلیل‌های صورت گرفته در این بخش، مشخص گردید که راهبردهای SO با امتیاز وزنی ۳/۵۷۴ مهم‌ترین راهبردها هستند و راهبردهای ST با امتیاز وزنی ۳/۰۶۴ به عنوان راهبردهای جایگزین برای اجرای برنامه‌های آمایش سرزمین در استان لرستان می‌باشند. شایان ذکر است که انتخاب راهبردی به عنوان راهبرد برتر و مکمل به این معنی نیست که دو راهبرد دیگر نمی‌توانند در اجرایی شدن برنامه آمایش استان تأثیر داشته باشند، بلکه بدین معناست که در شرایط فعلی استان لرستان، قابلیت‌های این دو راهبرد بیشتر بوده و باید آن‌ها را تقویت کرد. در ادامه، راهبردهای بخش SO که بیشترین امتیاز را داشتند بر اساس روش QSPM مورد ارزیابی قرار گرفتند تا جذاب‌ترین راهبرد برای اجرایی شدن برنامه آمایش سرزمین مشخص گردد. طبق آن، راهبرد ملزم و متعهد کردن مدیران دستگاه‌های اجرایی به اجرای طرح‌های آمایش سرزمین با استفاده از قوانین و بخش‌نامه‌های الزام‌آور، بیشترین امتیاز جذابیت را به خود اختصاص داد. این راهبرد که از نظر محتوایی به بخش ساختاری مربوط می‌باشد، بیانگر این نکته است که در فرایند اجرایی شدن برنامه‌های آمایش سرزمین، ضمن توجه به بخش اقتصادی، تقویت بخش ساختاری و مؤلفه‌های مربوط به آن، مهم‌ترین اولویت ما برای به عمل رساندن برنامه‌های آمایشی است که باید مورد تأکید ویژه قرار گیرد. این راهبرد به این دلیل امتیاز بالایی کسب کرده است که به طور مستقیم بر مسئولیت‌پذیری مدیران دستگاه‌های اجرایی تمرکز می‌کند. با وضع قوانین و بخشنامه‌های الزام‌آور، چالش عدم تعهد و بی‌مسئولیتی در اجرای طرح‌ها، که یکی از موانع اصلی موفقیت این طرح‌هاست، تا حد زیادی برطرف می‌گردد. این قوانین می‌توانند شامل تعیین تکلیف دقیق برای هر دستگاه اجرایی، تعریف شاخص‌های قابل اندازه‌گیری برای ارزیابی عملکرد، و پیش‌بینی سازوکارهای نظارتی و پاسخگویی باشند. البته، صرفاً تصویب قوانین و بخشنامه‌ها کافی نیست و باید مکانیسم‌های اجرایی قوی و سیستم نظارتی مؤثر برای نظارت بر حسن اجرای قوانین و پیگیری عملکرد مدیران در نظر گرفته شود. در غیر این صورت، قوانین و بخشنامه‌های تصویب شده، به ابزاری بی‌اثر تبدیل خواهند شد. همچنین، تعامل و همکاری بین دستگاه‌های مختلف اجرایی برای اجرای هماهنگ و یکپارچه طرح‌ها ضروری است. این همکاری باید بر اساس شفافیت، اطلاع‌رسانی و هماهنگی مبتنی بر سیستم‌های اطلاعاتی و ارتباطی مدرن باشد. در نهایت، می‌توان نتیجه گرفت که اگرچه جنبه‌های اقتصادی در اجرای طرح‌های آمایش سرزمین حائز اهمیت هستند، اما بدون توجه به ساختار اجرایی قوی، قوانین الزام‌آور، و مکانیسم‌های نظارتی مؤثر، عملیاتی کردن این طرح‌ها با موفقیت همراه نخواهد بود. بنابراین، تقویت ابعاد ساختاری و ملزم کردن مدیران به اجرای آن‌ها به عنوان اولویت اصلی در اجرای طرح‌های آمایش سرزمین مطرح می‌شود.

منابع

- احمدیان، رضا، عبدالله، بهار. (۱۳۹۶). برنامه ریزی با رویکرد مساله شناسی، نگرشی نوین در برنامه ریزی منطقه ای (مطالعه موردی: تجربه آمایش استان بوشهر). مهندسی جغرافیایی سرزمین، ۱(۲)، ۱۵-۲۹.
- https://www.jget.ir/article_50414.html
- بزاززاده، مهدی؛ داداش‌پور، هاشم و مطوف، شریف (۱۳۹۳). بررسی و تحلیل عوامل کلیدی مؤثر بر توسعه منطقه‌ای با رویکرد آینده‌نگاری منطقه‌ای (مطالعه موردی: استان آذربایجان غربی، ایران)، *مجله علمی-پژوهشی برنامه‌ریزی فضایی (جغرافیا)*، ۴(۲)، ۷۹-۱۰۴.
- https://sppl.ui.ac.ir/article_15996.html?lang=fa 20.1001.1.22287485.1393.4.2.5.1
- بهشتی، محمدباقر؛ نادر زالی (۱۳۹۰). شناسایی عوامل کلیدی توسعه منطقه‌ای با رویکرد برنامه‌ریزی بر پایه سناریو (مطالعه موردی: استان آذربایجان شرقی)، *برنامه‌ریزی و آمایش فضا*، ۱۵(۲)، ۴۲-۶۳.
- <http://hsmmp.modares.ac.ir/article-۶۳-۴۲> ۲۱-
-fa.html۵۴۱۸
- پوراصغر، فرزاد؛ مهرداد کاشف مبارکه؛ محسن ابراهیمی خوسفی؛ مصطفی کشتکار (۱۳۹۹). *بررسی تطبیقی برنامه ریزی فضایی (آمایش سرزمین) در کشورهای منتخب، تهران، مرکز پژوهش‌های توسعه و آینده نگری*.
- <https://civilica.com/doc/1718941>

- توفیق، فیروز، (۱۳۸۵)، آمایش سرزمین: تجربه جهانی و انطباق آن با وضع موجود، تهران، انتشارات مرکز مطالعات و تحقیقات شهرسازی و معماری ایران. <https://bazarketab.ir/product/2276575>
- جباری، حبیب، امیر ثامن، محسن، ابراهیمی، خوسفی (۱۳۹۶) تبیین الزامات تدوین سند ملی آمایش سرزمین از منظر توسعه کالبدی، برنامه ریزی توسعه کالبدی، ۴ (۲)، ۷۵-۹۲. https://psp.journals.pnu.ac.ir/article_4149.html
- جعفریان، بابک، سرور، رحیم، و برنا، رضا. (۱۳۹۸). شناسایی عوامل کلیدی مؤثر بر وضعیت آینده آمایش سرزمین استان تهران با رویکرد آینده پژوهی. جغرافیایی سرزمین، ۱۶ (۶۱)، ۱۷-۳۶. <https://sanad.iau.ir/Journal/sarzamin/Article/822565>
- جوانشیری، مهدی، نبیونی، سیروس، نامداززاده، مسلم. (۱۴۰۱). آینده‌نگری توسعه منطقه ای و تحقق‌پذیری طرح‌های آمایش سرزمینی کشور (مطالعه موردی: استان خراسان رضوی). فصلنامه علمی برنامه ریزی منطقه ای، ۱۲ (۴۷)، ۵۵-۷۶. https://jzpm.marvdasht.iau.ir/article_5397.html 10.30495/jzpm.2021.25606.3704
- حاتمی نژاد، حسین، عمو، ابراهیم (۱۳۹۸)، آسیب شناسی و ارزیابی طرح های آمایش سرزمین در کشور ایران. برنامه ریزی منطقه ای، ۹ (۳۴)، صص ۲۷-۳۸. https://jzpm.marvdasht.iau.ir/article_3549.html 20.1001.1.22516735.1398.9.34.3.8
- حافظ نیا، محمدرضا، غلام‌رضا جلالی، علی ابراهیمی، (۱۳۸۹)، ماهیت شناسی آمایش سرزمین در کشور، مطالعات راهبردی دفاعی، ۱۱ (۱)، صص ۱۰۵-۱۳۰. <https://www.noormags.ir/view/fa/articlepage/912122>
- زرشگی، محمد، افشاری، مریم (۱۳۹۷) آمایش سرزمین راهبردی موثر برای تراکم زایی از تهران، راهبرد اجتماعی- فرهنگی، ۷ (۲۷)، ۷۲-۱۰۹. https://rahbordfarhangi.csr.ir/article_117842.html 20.1001.1.22517081.1397.7.2.3.4
- زیاری، کرامت الله، (۱۳۹۰)، اصول و روش‌های برنامه‌ریزی منطقه‌ای، تهران، انتشارات دانشگاه تهران.
- زیپارو، آلبرتو، اسدزاده، هانیه (۱۳۹۹). آینده پژوهی ساختار فضایی منطقه ای در ایران (افق ۲۰۴۰). فصلنامه چشم انداز شهرهای آینده، ۱ (۱)، ۳۳-۵۰. http://jvfc.ir/article_50-33-fa.html
- سرور، رحیم، محمد علی، خلیجی. (۱۴۰۱). آسیب‌شناسی برنامه‌های آمایش سرزمین در استان گیلان. مطالعات جغرافیایی نواحی ساحلی، ۳ (۴)، صص ۲۰-۱. https://hgscj.guilan.ac.ir/article_6239.html 10.22124/gscj.2023.21365.1136
- صالحی، اسماعیل، پور اصغر، فرزاد، (۱۳۸۸)، تحلیلی بر موانع فراروی آمایش سرزمین در ایران، مجله راهبرد، ۱۸ (۵۲)، ۱۸۱-۱۴۹. https://rahbord.csr.ir/article_124351.html 20.1001.1.10283102.1388.17.3.6.8
- صدیقی، الهام، سلمان ماهینی، عبدالر سول، میرکریمی، سیدحامد، دلیری، حسن و فث، برایان. (۱۳۹۸). شناسایی و تحلیل پیشران‌های کلیدی آمایش منطقه‌ای براساس آینده‌پژوهی در شهرستان گرگان. مجله علمی آمایش سرزمین، ۱۱ (۲)، ۲۰۵-۲۲۳. https://jtcp.ut.ac.ir/article_74138.html 10.22059/jtcp.2019.285863.670010
- قنبری، ابوالفضل، تقی زادفانید، ابولقاسم، آبار. (۱۴۰۱). بررسی علل و موانع آمایش سرزمین در استان آذربایجان شرقی. جغرافیا و برنامه ریزی، ۲۶ (۷۹)، ۲۸۵-۳۰۵. <https://doi.org/10.22034/gp.2021.45172.2809>
- کدخدایی، مهدی، حافظ رضازاده، معصومه و کریمیان بستانی، مریم. (۱۴۰۱). بررسی و رتبه بندی اصول و اقدامات مؤثر پدافند غیرعامل در آمایش سرزمین (مورد مطالعه: شهر زاهدان). مهندسی جغرافیایی سرزمین، ۱۱ (۲)، ۲۴۵-۲۳۳. https://www.jget.ir/article_128326.html (لینک) 20.1001.1.25381490.1401.6.11.2.9
- گودرزی، محسن و حاجیان، ابراهیم. (۱۴۰۲). آینده‌پژوهی اجرای اهداف سند ملی آمایش سرزمین. مجله علمی آمایش سرزمین، ۱۵ (۱)، ۱۷-۱۱. https://jtcp.ut.ac.ir/article_90465.html 10.22059/jtcp.2023.348562.670349
- لطیفی، غلامرضا، (۱۳۸۸)، سیر تحول برنامه‌های آمایش سرزمین قبل و بعد از انقلاب، فصلنامه برنامه‌ریزی رفاه و توسعه اجتماعی، ۱ (۱)، صص ۱۱۱-۱۴۷. <https://doi.org/10.22054/qjds.2010.5695>
- منوچهری، سوران، برقی، حمید، قنبری، یوسف. (۱۴۰۲). تحلیل ساختاری پیشران‌های توسعه‌ای مؤثر بر تحقق‌پذیری طرح آمایش سرزمین استان کردستان بر مبنای نقش‌آفرینی نواحی روستایی نشریه جغرافیا و توسعه، ۲۰ (۷۲)، ۲۰۵-۲۳۸. https://gdij.usb.ac.ir/article_7872.html 10.22111/gdij.2023.44024.3462
- موسوی، میرنجم، قادری، رضا، تقیلو، علی اکبر و کهکی، فاطمه سادات. (۱۳۹۷). تدوین سناریوهای تحقق‌پذیری آمایش سرزمین (مطالعه موردی: استان خراسان رضوی). مجله علمی " آمایش سرزمین، ۱۰ (۱)، ۶۵-۹۱. https://jtcp.ut.ac.ir/article_66941.html 10.22059/jtcp.2018.247488.66982

- میرمحمدی، سید محمد، کاظمیان، غلامرضا، رضایی، رضایی (۱۴۰۰). الزامات پیاده‌سازی آمایش سرزمین در فرایند مدیریت و توسعه کشور، سیاست‌های راهبردی و کلان، ۹(۳۴)، ۳۶۰-۳۸۹. [10.30507/jmsp.2021.246747.2120](https://doi.org/10.30507/jmsp.2021.246747.2120) (https://www.jmsp.ir/article_126365.html)
- یزدان پناه درو، کیومرث (۱۳۹۷). نقش تطبیقی آمایش سرزمین در تبیین رابطه جغرافیا با توسعه: با تأکید بر نواحی خاص مرزی، ساحلی جنوب ایران، فصلنامه جغرافیا (برنامه‌ریزی منطقه‌ای)، ۳۱(۱)، ۷-۲۳. [20.1001.1.22286462.1397.8.3.1.2](https://doi.org/10.1001.1.22286462.1397.8.3.1.2) (https://www.jgeoqeshm.ir/article_68866.html)
- Allmendinger, P. (2009). Critical Reflections on Spatial Planning. *Environment and Planning A*, 41(11), 2544-2549. <https://doi.org/10.1068/a42227>
- capra-Ribeiro, F. (2024). Rompendo o ciclo de emergência da justiça espacial. *Anales de Investigación* <https://doi.org/10.18861/ania.2024.14.1.3784>
- Childs, M. (2022). *Foresight and Design* (www.routledge.com)
- Cullingworth, J. B., Nadin, V., Hart, T., Davoudi, S., Pendlebury, J., Vigar, G., ... & Townshend, T. (2006). *Town and Country Planning in the UK* (Vol. 14). London: Routledge DOI:10.4324/9781003292906
- González, A., Daly, G., Pinch, P., Adams, N., Valtenbergs, V., Burns, M. C., and Johannesson, H. (2015). Indicators for spatial planning and territorial cohesion: Stakeholder-driven selection approach for improving usability at regional and local levels. *Regional Studies*, 49(9), pp. 1588-1602 <https://doi.org/10.1080/00343404.2015.1018883>
- Gornostaeva, Z. V., & Sorokina, Y. V. (2020). Foresight as a Modern Technology of Strategic Planning and Forecasting (pp. 177-184). Springer, Cham DOI:10.1007/978-3-030-15160-7_17
- Grassi, G. (2024). A Strategic Foresight Analysis approach to support Land-Sea spatial planning under climate change <http://dspace.unive.it/handle/10579/27789>
- Grêt-Regamey, A., & Crespo, R. (2011). Planning from a Future Vision: Inverse Modeling in Spatial Planning. *Environment and Planning B-Planning & Design*, 38(6), 979-994 <https://doi.org/10.1068/b37083>
- Ivanov, M. (2019). Integrating spatial planning systems in the forming of regional policy in certain countries of the european union(<https://www.academia.edu>)
- Le Berre, S. (2018). From Planning to Spatial Foresight in Québec: What Future-Telling Means in a Context of Sub-regional Governance. *The Case of Vision 2031*. 14(2), 23-45. DOI:10.7202/1044934ar
- Liu, M., Shi, S., Zhang, T., Li, D., Yu, Y., & Zhang, Z. (2024). Application and prospect of landscape ecology in territorial spatial planning. 35(9), 2372-2381. DOI: 10.13287/j.1001-9332.202409.038
- Lukowicz, J., Iwaniak, A., Strzelecki, M., & Kaczmarek, I. (2014). Modelowanie dynamicznych zjawisk w planowaniu przestrzennym z wykorzystaniem ontologii formalnych. 12, 81-91 <http://rg.ptip.org.pl/index.php/rg/article/view/RG2014-1-Lukowicz-inni>
- Pérez, E. E., & Vitale Gutierrez, J. A. (2024). Prospectiva territorial y la agenda 2030: Una fusión virtuosa para construir futuros. *RIVAR*, 11(32), 1-21. <https://doi.org/10.35588/rivar.v11i32.6148>
- Roth, S., & Kaivo-Oja, J. (2016). Is the future a political economy? Functional analysis of three leading foresight and futures studies journals. *Futures*, 81, 15-26 <https://doi.org/10.1016/j.futures.2015.10.002>
- Vargas-Lama, F., & Osorio-Vera, F.-J. (2020). The Territorial Foresight for the construction of shared visions and mechanisms to minimize social conflicts: The case of Latin America. *Futures*, 123, 102625 <https://doi.org/10.1016/j.futures.2020.102625>